

GLOBALIZACIJA KAO POLITIKA HEGEMONIZMA

PREGLEDNI NAUČNI RAD

UDK 316.334.2/3:339.97/98	DOI 10.7251/DEFSR2454055S	COBISS.RS-ID 141348097
---------------------------	---------------------------	------------------------

Davor Strika¹

Apstrakt: *Pod pojmom globalizacije vrlo često podrazumijevamo integrativne i afirmativne procese umrežavanja i uvezivanja država, koji imaju za cilj stvaranje većeg međunarodnog obima proizvodnje i trgovine, razmjene i protoka kapitala, roba, lica i usluga. Međutim, pored toga, globalizacija može da predstavlja i političku platformu za ostvarivanje partikularnih interesa određenog ili malog broja država, naroda, nacija i multinacionalnih kompanija, što dovodi do neravnomjernog ekonomskog i političkog razvoja država, ali i do politika hegemonizma i imperijalizma. U ovome radu govorićemo o vrijednostima i idejama globalizacije, njenim posljedicama, ali i o manifestacionim oblicima iste.*

Ključne riječi: *globalizacija, hegemonija, demokratija, SAD, unipolar-nost, multipolar-nost, međunarodni odnosi, globalna međuzavisnost.*

UVOD

Globalizacija uglavnom podrazumijeva procese i promjene koje dovode do obimnijeg trgovinskog, ekonomskog, političkog i svakog drugog povezivanja država, ljudi i ekonomija. Kroz istoriju postojalo je nekoliko razvojnih faza globalizacije, dok određeni teoretičari smatraju da ona nikada nije ni prestajala, već da su njeni procesi permanentno prisutni među državama koje na taj način pokušavaju ostvariti svoje interese i ciljeve, te da je u samoj logici kapitala i trgovinske razmjene ideja mundijalizacije i međunarodnog povezivanja. Međutim, proces globali-

¹ Autor za korespondenciju: Davor Strika, doktorand na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci, email: davorstrika@yahoo.com

zacije, iako je donio dosta pozitivnih stvari čovječanstvu, može da bude zloupotrijebljen od strane pojedinih država kao alat ostvarivanja njihovih sopstvenih, vrlo često, lukrativnih interesa. Prema tome, u ovome radu govorićemo o tome kako je najdominantnija država 21. vijeka - SAD, koristila, usmjeravala i dominirala procesima globalizacije zarad ostvarivanja svojih državnih i nacionalnih interesa, te kako je takva politika dovela do razvoja američkog hegemonizma. Pretpostavke za takvo djelovanje stvorile su se završetkom Hladnog rata 1991. godine i nestankom bipolarnog svijeta, te stvaranjem novog svjetskog poretka i unipolarnog sistema sa dominacijom SAD-a. U takvim okolnostima, najmoćnija država svijeta je proklamovala globalizaciju kao cilj svoje spoljne politike. Međutim, takva vrsta globalizacije je u suštini predstavljala amerikanizaciju planete putem ostvarivanja meke moći i uticaja, što je otvorilo vrata američkoj hegemoniji i uticaju bez konkurencije. Mogućnosti ozbiljnijeg suprostavljanja takvim aspiracijama i politikama od strane drugih država bile su izuzetno ograničene. Takva konstelacija odnosa vrlo često je izazivala negodovanje i nezadovoljstvo određene suverenističke grupe zemalja, koje su se suočile sa ozbiljnim posljedicama suprostavljanja procesima mundijalizacije i kreiranja novog svjetskog poretka.

Danas, u 21. vijeku, svijet sve više ide ka multipolarnosti koja je postojala i u predvečerje Prvog svjetskog rata. U takvim okolnostima, SAD pokušava da zadrži svoj međunarodni položaj i uticaj putem nametanja svojih ideja, vrijednosti i politika, ali se suočava sa sverastućom snagom i uticajem zemalja BRIKS-a. Poučeni iskustvom Peloponeskog rata, možemo očekivati američku borbu ili preventivno djelovanje zarad održavanja stečenog uticaja u međunarodnim odnosima. Samim tim, globalizacija i danas ima ideju daljeg širenja američkog uticaja i interesa širom svijeta.

POJAM GLOBALIZACIJE

Postoje različita shvatanja i definisanja ovoga pojma u savremenoj nauci, kao i pristupi njenom objašnjavanju i definisanju. Globalizacija se danas posmatra sa političkog, spoljnopolitičkog, ekonomskog, društvenog i mnogih drugih aspekata. Vitkop et al.'s smatraju da je: „Globali-

zacija brza integracija državnih ekonomija, ne samo u domenu ideja, informacija i tehnologija, već istovremeno i proces sa snažnim uticajem na političke, socijalne, kulturološke odnose širom svijeta“ (Wittkopf et al., 2008: 546). Dakle, njen uticaj i pojavni oblici su polivalentnog karaktera i tiču se svih sfera života. Za savremeni oblik globalizacije možemo reći da je nastao kao rezultat razvoja savremenih tehnologija, i to ne samo u 20. i 21. vijeku, već da je dodatno ubrzan na osnovu geografskih otkrića i industrijske revolucije vijekovima prije. Iako je činjenica da je proces podstaknut putem industrijskih i tehnoloških revolucija, neosporno je, takođe, da se radi o procesu koji traje od antičkih vremena pa sve do danas. U savremenim okolnostima, na ubrzan razvoj i povezivanja naroda i država dodatno utiču pojava i razvoj društvenih mreža, širenje kapitala, ali i svjetski sukobi koji su omogućavali vojno prisustvo i kulturološki uticaj određenih država na drugim kontinentima (primjer američke okupacije i vojnog prisustva u bazama u Japanu - Okinava, Njemačkoj - Ramštajn, Italiji - Napulj i slično). „Nijedna druga zemlja na svijetu nema toliko vojnih baza koje te okupirane zemlje često odbijaju da prihvate“ (Ganzer, 2021: 22). Takvo vojno prisustvo SAD-a u zemljama širom svijeta omogućilo je promovisanje američke kulture, usvajanje američkih vrijednosti, ali i nametanje američkih spoljnopolitičkih prioriteta i interesa. Takođe, Čenić dijeli mišljenje Vitkopa kada kaže da je globalizacija kompleksan pojam, te da je u ekonomskoj nauci prisutan već od šezdesetih godina dvadesetog vijeka: „Ne postoji opšte prihvaćena definicija ovoga pojma. Razlog je u kompleksnosti i multidimenzionalnosti procesa globalizacije koji obuhvata širok spektar. Dakle, pored ekonomije, proces globalizacije je prisutan i u društvu, kulturi, politici i u skoro svim segmentima društvenog života. Pri tome je bitna činjenica da je globalizacija opšti proces međusobno zavisnih veličina i da nije moguće razlikovati njene elemente prema subjektima koji su njen uzrok, niti odvojiti proces globalizacije u jednom domenu od opšteg procesa. Dakle, sigurno je da globalizacija predstavlja mnogo više od ekonomske integracije država. Globalizacija je proces prevazilaženja istorijski nastalih granica, odnosno, erozija državnih granica. Za savremenu globalizaciju se može prihvatiti tvrdnja da predstavlja kraj geografije, jer se tehnološkim izumima ukidaju prostorne udaljenosti“ (Čenić, 2010: 148).

Ono što možemo da zaključimo iz ovih stavova jeste da globalizacija dovodi do prevazilaženja istorijski nastalih granica, rušeći na taj način osnovne postulate Vestfalskog mirovnog sporazuma iz 1648. godine, koji je podrazumijevao da svaka država ima potpunu slobodu, tj. suverenitet da uređuje odnose na svojoj teritoriji bez konsultovanja ili imperativa, tj. nametanja politika od strane drugih država. U kontekstu međunarodnih odnosa i spoljne politike, globalizacija znači i ubrzano povezivanje i saradnju država putem međunarodnih institucija koje, između ostalog, podrazumijevaju i kreiranje koncepta međunarodne odgovornosti, tj. sistema kolektivne bezbjednosti. Konture postojećeg sistema kolektivne bezbjednosti nastaju nakon Prvog svjetskog rata, kada je koncept ravnoteže snaga² zamijenjen konceptom kolektivne bezbjednosti. Novononastali sistem je podrazumijevao stvaranje međunarodnih institucija, kao što je Liga naroda - organizacija čiji je primarni cilj bio održavanje međunarodnog mira i poretka. Nakon Drugog svjetskog rata ova institucija zamijenjena je Ujedinjenim nacijama, koje postoje i funkcionišu do danas.

Dakle, pojam i proces o kome govorimo ima dugu istoriju kretanja, razvoja i djelovanja. Kritičari globalizacije i drugi suverenisti ističu njene negativne karakteristike i posljedice. Endru Hejvud smatra da je globalizacija najveća prijetnja nacionalnoj državi, pa i državi generalno: „Uopšteno, globalizacija je proces u kome događaji i odluke donijete u jednom dijelu svijeta utiču na ljude u drugom dijelu. Jedan od njenih javnih oblika je nastanak globalne ekonomije u kojoj je svakoj zemlji postalo znatno teže, ako ne i nemoguće, da upravlja međunarodnim kretanjem kapitala. Posljedice ovog procesa za državu su dramatične“ (Hejvud, 2004: 194). To znači da države imaju ograničen način da upravljaju političkim i ekonomskim životom i da obezbijede sebi napredak. „Ništa manji značaj nema politička globalizacija, što se iskazuje u rastućoj ulozi međunarodnih i nadnacionalnih tijela, poput Ujedinjenih nacija, Evrop-

2 Dejvid Hjum opisao je ravnotežu snaga kao „pravilo mudre politike“ (Naj, 2006: 91) dok ju je Vudro Vilson smatrao „principom zla“ (Naj, 2006: 91) jer je ohrabivala evropske sile da ostale države svijeta tretiraju kao: „Dijelove sira koji se proizvoljno uzimaju i dijele“ (Naj, 2006: 91). Branioci ravnoteže snaga kažu da ona predstavlja i osigurava političku stabilnost Evrope, dok, sa druge strane, njeni kritičari insistiraju da je taj koncept podsticao rivalitet i trku u naoružanju između evropskih sila što je u konačnici dovelo do početka Prvog svjetskog rata. „Ravnoteža snaga je održala kratkotrajni mir u Evropi u trajanju od 100 godina, međutim nije osigurala dugotrajni, jer je ovaj koncept doveo do Velikog rata - najvećeg sukoba u dotadašnjoj istoriji čovječanstva“ (Naj, 2006: 91).

ske unije (EU), NATO-a i Svjetske trgovinske organizacije. Na primjer, očigledno je da pripadnost EU ugrožava moć države zato što sve veći broj odluka (o monetarnoj, poljoprivrednoj i politici ribolovstva, odbrani i spoljnim poslovima) donose evropske institucije, a ne države članice“ (Hejvud, 2004: 194). Gidens je na tragu tih stavova kada kaže: „Zapadnjačka politika čini se izvorom siromaštva i nerazvijenosti. Ta vjerovanja često se temelje na činjenicama. Kritična stanja nekih afričkih zemalja, primjerice, odražavaju dugoročne posljedice zapadnjačke kolonizacije i nedavnih uplitanja zapadnih sila u razdoblju Hladnog rata. Takve uticaje one često poistovjećuju sa samom globalizacijom. Globalizacija se u zemljama u razvoju uglavnom vidi kao najnoviji stadij zapadnjačke ekspanzije Trećeg svijeta - projekt kojim bogate zemlje zarađuju na račun siromašnih“ (Giddens, 2005: 13). Ovakvi procesi nam govore i da je narušeno shvatanje i poimanje suvereniteta, tj. pojma i koncepta državne suverenosti koji je postojao do sada i bio način funkcionisanja država još od ranije pomenutog Vestfalskog mirovnog sporazuma iz 1648. godine.

Sa sociološke strane, Lape et al. (2005) smatraju da proces globalizacije podrazumijeva prihvatanje dominantnih obrazaca ponašanja i djelovanja vodećih zemalja koje su nosioci i protagonisti takvih procesa i politika od strane manje razvijenih, nezavisnijih i uticajnijih država. Dakle, takva vrsta globalizacije usko je povezana sa mekom moći i interesima najmoćnijih država svijeta. Sistem vrijednosti koji se promovira i nameće narušava tradicionalne forme ponašanja, prije svega, unutar porodice i zajednice, te izaziva diskutabilne procese koji za posljedicu imaju narušavanje vijekovima razvijane autentičnosti mnogih naroda i kultura.

POLITIKA GLOBALIZACIJE U KONTEKSTU SAVREMENIH MEĐUNARODNIH ODNOSA - EKONOMSKI I POLITIČKI ASPEKTI

U današnjem, savremenom dobu, aktivni smo učesnici i svjedoci procesa globalizacije i svakodnevnog, sve intenzivnijeg povezivanja naroda i nacija. Svijet i informacije su dostupnije nego ikada. Od uvida u dešavanja u krajnje dijelove naše planete dijele nas sekunde, koliko je potrebno

našim ličnim pametnim telefonima da učitaju određenu pretragu. Informacije koje su dostupne vrlo često su predmet određenih filtriranja i prerade sa ciljevima indoktrinacije i ideološkog oblikovanja ljudi, ali se ne može osporiti brzina njihovog protoka koja je nezabilježena u dosadašnjoj istoriji čovječanstva. Čitav taj proces umrežavanja, povezivanja ljudi, država, kultura, nacija, kao što smo i naglasili - nije nov, niti je nastao u 21. ili 20. vijeku. Počeci globalizacije vezuju se čak i za Aleksandra Makedonskog i njegovo stvaranje helenističke kulture bazirane na mješavini grčke i kultura Bliskog i Dalekog istoka. Od tada je prošlo dosta vremena, te nekoliko različitih faza globalizacije, kao i njenih protagonista. Zavisno od vremena, istorijskih okolnosti i odnosa moći, protagonisti mundijalizacije svijeta su se smjenjivali (Stara Grčka, Rimsko carstvo, Portugalsko carstvo, Španska imperija, Francuska imperija, Englesko carstvo, SAD, itd). Sve ove države su u određenom periodu istorije bile najmoćnije i najuticajnije države svijeta ili onoga što je u tom trenutku bio poznati svijet. Evidentno je da su sve ove države imale koristi od širenja svoje kulture, imperije, moći i uticaja. Svako širenje podrazumijevalo je istovremeno i miješanje i spajanje, što je jedna od osnovnih karakteristika i odlika globalizacije. Međutim, neosporna je činjenica da su vrlo često sve ove imperijalne sile nametale, nerijetko putem otvorene fizičke sile, svoje vrijednosti i kulturu narodima - najčešće onim pokorenim, kako bi osigurale svoje prisustvo na tom području. Prisustvo imperijalnih sila u okupiranim područjima dovelo je do eksploataisanja resursa i osiromašivanja velikog broja civilizacija.

Dakle, na osnovu rečenog, evidentno je da različita geografska i tehnološka otkrića ubrzavaju i doprinose bržim procesima globalizacije i povezivanja svijeta i naroda. Globalizacija se kao proces kroz istoriju često nametala ili odvijala spontano usljed širenja i spajanja različitih naroda i kultura, ali je u savremenom dobu iskorištena i projektovana kao nastavak politike imperijalizma od strane najmoćnijih zemalja. Ono čime ćemo se posebno pozabaviti jeste činjenica da su krajem 20. i početkom 21. vijeka protagonisti toga procesa postale Sjedinjene Američke Države. Globalizacija u 21. vijeku podrazumijeva nikad veću ekonomsku povezanost između država. Ta vrsta mundijalizacije omogućila je stvaranje ogromnog svjetskog kapitalističkog tržišta, koji, u takvim uslovima i okolnostima, ostvaruje dominaciju i benefite u najvećoj mjeri za

ekonomski i trgovinski najmoćnije države svijeta. Hejvud smatra da u današnjem svijetu možemo govoriti o postojanju tri vrste globalizacije i to: „a) kulturna globalizacija koja predstavlja proces u kojem informacije, proizvedene u jednom dijelu svijeta, ulaze u globalni tok koji teži da izravna kulturne razlike, između nacija, regiona i pojedinaca. Ovaj proces se ponekad opisuje kao proces mekdonalizacije; b) politička globalizacija koja se jasno ogleda u rastućem značaju međunarodnih organizacija. One su međunarodne zbog toga što imaju nadležnost, ne u okviru jedne države već na internacionalnom području koje čini više država; v) ekonomska globalizacija koja se iskazuje u ideji da nijedna nacionalna privreda više nije izolovana ili usamljena, već su sve u izvjesnoj mjeri uključene u međuzavisnu globalnu ekonomiju. Globalizacija je povezana sa homogenizacijom pošto su kulturne, društvene, privredne i političke raznolikosti uništene u svijetu u kojem svi gledamo iste televizijske programe, kupujemo istu robu, jedemo istu hranu, navijamo za iste sportske zvijezde, ali globalizacija je često praćena i regionalizacijom i multikulturalnošću“ (Hejvud, 2004: 268-270). Kisindžer zaključuje da su se početkom 21. vijeka po prvi put stvorili uslovi za jedinstven, globalni, ekonomski sistem, te da su tržišta na svim kontinentima u stalnom međudjelovanju. U takvoj konstelaciji odnosa Kisindžer vidi SAD kao protagonistu tih dešavanja: „SAD su bile pokretačka snaga procesa globalizacije, ali su isto tako imale i najviše koristi od tog procesa. Američki je kapital omogućio zapanjujući niz novih tehnologija, njihove distribucije i primjene širom svijeta. Uspjesi američke ekonomije bili su toliko dobri da bi se teško moglo zamisliti da budu bolji“ (Kisindžer, 2003: 176).

Na osnovu rečenog možemo da zaključimo da napredak zemalja u razvoju najviše zavisi od dostupnosti privatnog kapitala i investicija, a kontinuitet investicija u velikoj mjeri zavisi od pravne sigurnosti, stope povrata i razumnog rizika. Prema tome, svaka zemlja koja želi postati konkurentnijom mora se u ovakvim okolnostima uključiti u procese globalizacije - kako politički, tako i ekonomski, u suprotnom, rizikuje kaskanje za procesima kojima rukovode najrazvijenije i najmoćnije države svijeta.³ Ono što

3 Prema gledištu liberalnog pluralizma, nastanak globalne ekonomije treba pozdraviti, pošto slobodna trgovina svakoj zemlji omogućava da se specijalizuje za proizvodnju one robe i usluga za koje je najbolje pripremana.

je evidentno jeste to da se globalno tržište suočava sa dva različita trenda. Ono otvara mogućnosti za dosad neviđeni finansijski i ekonomski uspjeh za mnoge kompanije i države. Međutim, globalno tržište, istovremeno stvara osjetljivost na politička previranja i opasnost od stvaranja novog jaza, ne toliko između bogatih i siromašnih koliko između onih koji su dio globalizovanog svijeta i onih koji to nisu. Ti trendovi imaju posljedice za „nerazvijeni svijet“. Sa ovakvim ekonomskim sistemom i kapitalističkim načinom poslovanja, gdje je gotovo neizbježno da veliki dominiraju nad malima, američke i evropske kompanije dominiraju nad onima u zemljama u razvoju. Iako se time rješava problem pristupa kapitalu, istovremeno se stvaraju političke napetosti koje, pogotovo u vrijeme krize, mogu rezultovati napadima na proces mundijalizacije: „Globalizacija predstavlja igru pobjednika i gubitnika. Pobjednicima se nesumnjivo smatraju multinacionalne kompanije i uopšte industrijski razvijene države, a posebno Sjedinjene Američke Države, nasuprot tome, gubitnici su zemlje u razvoju, gdje su zarade niske, regulacija slaba ili nepostojeća, a proizvodnja prije svega usmjerena na globalno tržište, a ne na domaće proizvode“ (Hejvud, 2004: 274). Na osnovu ove Hejvudove izjave, možemo da zapazimo da, dok su SAD i druge razvijene zemlje svijeta napredovale, standard u drugim državama je vidljivo i osjetno opadao. Takva konstelacija odnosa nesumnjivo je dovela do novih nepravdi, nezadovoljstava i osjećaja ponovnog uspona kolonijalizma i imperijalizma.

„Globalizacija je realnost našeg doba“ (Bacevich, 2002: 38), tako je govorio Bil Klinton, dok je Bacević početkom 21. vijeka isticao da se: „Globalizacija⁴ ne može zaustaviti, kao što se ne može zaustaviti ni integracija. Jednostavno, svijet se mijenja isuviše brzo, laptopi, računari, cd, sateliti, internet, sve je umnogome ubrzalo svijet, učinilo ga dostupnim i učinilo protok informacija bržim nego ikada prije“ (Ba-

4 „Za mene jedan od paradoksa globalizacije novog svijeta jeste da u ekonomskom smislu globalizacija predstavlja vrlo efikasan proces donošenja odluka usljed brzine kojom komuniciraju multinacione/globalne kompanije iz svih dijelova svijeta. Ukoliko odete u bilo koju kompaniju u SAD-u vidjećete različite grupe Kineza, Indijaca, Afrikanaca, Pakistanaca i Amerikanaca, gdje svi rade zajedno, sarađuju, prevazilaze razlike u jeziku i kulturi, dok kompanija vrlo efikasno odgovara problemima i izazovima sa kojima se suočava. Međutim, kada govorimo o vladama, pronalazimo rigidne strukture, bazirane na modelima iz 19. vijeka, pa i ranije. Tvrd sistem koji ne dopušta mnogo opcija za saradnju oko različitih pitanja“ (Brzezinski & Scowcroft, 2008: 271).

ceovich, 2002: 38). Medlin Olbrajt je govorila: „Mnogo energije u Stejt departmentu se troši na ohrabrivanje stranih vlada da djeluju u skladu i interesu opšteg dobra. Iako je globalizacija u prvi mah bila politički fenomen, pojava i proces, nije bila samo to. Ona je predstavljala i socijalni, kulturni fenomen, te je bila povezana sa pojmom moći. Globalizacija je uspostavila pravila za nacije i države koje će dominirati u 21. vijeku“ (Bacevich, 2002: 52). Kada je Bil Klinton, u prisustvu kineskog predsjednika Đang Cemina, 1997. godine u Bijeloj kući, rekao da se Kina nalazi na pogrešnoj strani istorije, Klinton je poslao poruku da se Amerika sa saveznicima nalazi na pobjedničkoj strani istorije, ali i da Amerika određuje procese u svijetu (Bacevich, 2002: 32). To dovoljno govori o američkoj političkoj i spoljnospolitičkoj samouvjernosti toga vremena, kao i činjenica da je Olbrajtova procese globalizacije nazivala procesima od „opšteg dobra - interesa.“ Samim tim, sve navedeno je značilo da SAD predvode procese globalizacije, kao i da će oni koji ne budu učestovali u istima, biti isključeni iz bitnih međunarodnih procesa. Dakle, to je značilo da globalizacija predstavlja američku državnu politiku, koncept razvoja i usmjerenja američke spoljne politike prigrljen i prihvaćen kao operativno ideološka platforma za ostvarivanje sopstvenog interesa. Globalizacija se poklapala sa postulatima meke moći, a SAD su je devedesetih godina, kao jedina preostala supersila nakon raspada SSSR-a i kraja Hladnog rata, odlučile prisvojiti i promovisati zarad ostvarivanja svojih aspiracija i spoljnospolitičkih orijentacija, te ju proklamovati kao vrijednosti kojima se teži. Na taj način su SAD pretendovale na međunarodni hegemonizam i uticaj. Unipolarni svijet stvoren početkom 90-ih godina 20. vijeka im je to i omogućio.

Medlin Olbrajt je često isticala da Amerikanci treba da budu: „Autori istorije“ (Bacevich, 2002: 33). U prilog tome govori i izjava Klintona u kojoj kaže: „Nema više smisla govoriti o domaćim politikama ili domaćoj ekonomiji, kapital je postao globalan. Proizvodi su globalni, usluge su globalne. Najvažnije od svega, informacije su globalne i postale su kraljem globalne ekonomije“ (Bacevich, 2002: 95).

GLOBALIZACIJA KAO POLITIKA HEGEMONIZMA

Zaključci do kojih smo do sada došli su jasni, američko preduzetništvo je trebalo i moralo da radi na globalnom nivou ili bi u suprotnom stagniralo i propalo. Tržišta koja su im trebala za izvoz njihovih proizvoda bila su globalnog karaktera i obima. Bila je to svojevremeno i logika Maršalovog plana za obnovu Evrope nakon Drugog svjetskog rata. Tim planom obnove, SAD su u suštini finansirale oporavak i uspon tržišta na koja će kasnije izvoziti svoje proizvode. Pristup ka jednom otvorenom globalnom tržištu je, po Klintonu, postao karakteristika savremenog društva i ekonomije: „Otvorena i kompetitivna trgovina će nas obogatiti kao naciju i društvo“ (Bacevich, 2002: 96), smatrao je on. Evidentno je da je američka privreda i danas orijentisana i funkcioniše globalistički. Ono što je indikativno u takvim okolnostima jeste da SAD mora da nastavi sa intervencionizmom, kako u spoljnoj politici, tako i u ekonomsko-finansijskim tokovima, da bi zadržala poziciju i primat u globalizovanom svijetu. Zanimljivo je da Džordž Buš Stariji nikada nije bio izraziti zagovornik globalizacije, za razliku od Klintona. Pa ipak, nakon raspada SSSR-a 1991. godine, poznate su njegove izjave u kojima je govorio da je u mnogim državama svijeta tehnologija prevladala tiraniju, te da doba informacija može postati doba oslobođenja (Bacevich, 2002:73). Buš⁵ je govorio i o međupovezanosti svjetskih ekonomija, ističući da smanjenje rasta i obima trgovine usporava ekonomiju neke države i na domaćem terenu. On je često isticao da Amerika može rasti u vijekovima koji dolaze samo ako može da se takmiči globalno u svakom dijelu svijeta. Dakle, Amerika po njemu mora iskoristiti mogućnost otvaranja novih tržišta.

Međutim, ima i onih koji smatraju da su globalizacija i insistiranje na njoj učinili SAD ranjivom, tj. da se usljed procesa globalizacije SAD sukobila sa državama koje nisu priznavale niti prihvatale tu vrstu procesa

5 Buš je nakon dolaska na vlast radio ono što i svaki američki predsjednik prije njega - koristio je silu kako bi zaštitio američke interese. Prvi primjer je bila Panama u kojoj je predsjednik Manuel Noriega prijetio da otkáže poslušnost američkoj vladi i tako smanji uticaj SAD-a u ovoj, za Ameriku izuzetno važnoj državi (Panamski kanal). Bacević govori o tome kako je Noriega uvukao državu u odnose sa narko bosovima i kako je takva politika rezultovala udaljavanjem od SAD-a. Uskoro, u jutarnjim satima decembra 20. 1989. godine SAD su izvele kratki napad na odbrambene snage Paname u kojoj je učestvovalo 26.000 američkih vojnika. Epilog akcije bilo je postavljanje Guljerma Endara za predsjednika Paname, čovjeka koji je i pobjedio na izborima u maju te godine, a koje je Noriega poništio (Bacevich, 2002: 69).

i politika, jer su bile uplašene za očuvanje vlastitog identiteta (Bacevich, 2002: 123). Dakle, politika globalizacije stvorila je od Amerike, kako to definiše Bacević „američko carstvo“, koje se nametnulo kao dominantna država nakon sloma komunizma, kraja Hladnog rata i, kako je to definisao Fukujama „kraja istorije“. Globalizacija je poslužila SAD-u za promovisanje svojih interesa koji su se vrlo često sukobljavali sa interesima drugih suverenih država, što je dovelo do politike nametanja američkih ideja i vizija. Takav pristup dovodi do politike hegemonizma. Nenad Kecmanović (2005)⁶ kaže da su SAD svojim ponašanjem, prvenstveno na Balkanu devedesetih godina dvadesetog vijeka, nakon kraja Hladnog rata, kada su ostala jedina sila u unipolarnom svijetu, sprovodile politiku hegemonizma koja je od njih stvorila demokratsku imperiju. Intervencije SAD-a u Bosni i Hercegovini, kasnije u SR Jugoslaviji, Avganistanu, Iraku, Libiji, Siriji, govore u prilog tome da je politika globalizacije, koja u ovom slučaju podrazumijeva politiku širenja američkih interesa, načina života, političkog sistema, demokratije i ciljeva, pretpostavljala vrlo često i vojno obračunavanje sa državama neistomišljenicima, što je uslov nastanka hegemonizma. Naomi Klajn u svome djelu „Doktrina šoka“ (2008) govori o tome kako MMF i Svjetska banka, koji su pod najvećim uticajem SAD-a, insistiraju od država u tranziciji (najčešće bivših komunističkih država) brzu privatizaciju, liberalizaciju tržišta, smanjenje javne potrošnje i drugo, kako bi se izvršio što brži prelaz na kapitalistički način djelovanja i funkcionisanja. Ovakva vrsta politika i pristupa tranziciji najčešće je dovela do osiromašjenja velikog broja bivših komunističkih zemalja. Takvo osiromašjenje dalje je rezultovalo velikim političkim i bezbjednosnim krizama i izazovima. Ukoliko vidimo koja država ima najveći stepen kapitala u ovim institucijama, jasno je na koji način se kontrolišu međunarodne organizacije radi ostvarivanja interesa pojedinih država: „Izgleda da nije bilo potrebno oružje i vojska da bi se postigla ogromna eksploatacija - sve što je potrebno bili su dovitljivi bankari, lakovjerni i ponekad potkupljivi domaći zvaničnici i jedan međunarodni finansijski režim čije su perjanice bili MMF i Svjetska banka koji su se ponašali kao agencija za naplatu dugova prema povjeriocima“ (Štiglic,

6 Stvara se paralela između te Amerike i Rima na prelazu iz republike u carstvo, kada je rimska imperija i dalje nominalno postojala kao republika, ali je u svim svojim aspektima egzistirala i funkcionisala kao carstvo.

2018: 403 – 404). O tome da je SAD koristila ove institucije kao instrumente sprovođenja svojih interesa i politika govore i Mander i Goldsmit kada kažu: „Kada bi neka zemlja Trećeg svijeta ipak uspjela da razvije skromnu privredu, Svjetska banka i MMF, u savezu sa vladom SAD i multinacionalnim korporacijama, krenuli bi da je sistematski uništavaju“ (Mander & Goldsmit, 2003: 266).

Prema tome, američki intervencionizam u spoljnoj politici, kao i političko - oružano obračunavanje sa neistomišljenicima, govore o tome kako je politika globalizacije zamijenjena ili poistovijećena sa politikom hegemonizma SAD-a. O tendenciji razvoja američkog hegemonizma i njegovim korijenima, ali i aspiracijama govori i Đurović kada kaže: „Ideja vodilja prvih doseljenika u Americi o pravu na osvajanje po božijoj volji i milosti zamijenila je ideja o asimilaciji, zatim o amerikanizaciji da bi se ta ideja danas transformisala u ideju o hegemoniji nad čitavim svijetom“ (Mićović, 2001: 46). Dakle, u velikom dijelu svijeta, suverene države su poistovjećivale procese globalizacije sa procesima američkog hegemonizma. Gore navedene intervencije SAD-a protiv drugih suverenih država govore u prilog toj tezi. Ostaje pitanje na koji način će se procesi globalizacije odvijati u svijetu u kome su američka premoć i hegemonija dovedeni u pitanje.

„Najznačajnija politička rasprava o globalizaciji tiče se njenog uticaja na ekonomiju. Zastupnici globalizacije i same SAD, smatraju da je ona ključni činilac koji je u osnovi trenda ka demokratizaciji, te da će u svojoj najoptimističnijoj verziji o kojoj je govorio Fukujama, dovesti do kraja istorije. Međutim, kritičari globalizacije kažu da ona narušava demokratizaciju na dva načina. Prvo dovodi do koncentracije ekonomske, znači i političke moći u rukama multinacionalnih kompanija. To su privredne organizacije koje proizvode u više država i sada dominiraju na više tržišta. Ono što im daje prednost nad nacionalnim vladama i čini ih sposobnim da izbjegnu demokratsku kontrolu, jeste mogućnost da kapital i proizvodnju prebace na neko drugo mjesto u svijetu. Na ovakve pojave su posebno ranjive države u razvoju“ (Hejvud, 2004: 276–277). Međutim, činjenica je da ne živimo više u unipolarnom svijetu koji je formiran nakon kraja bipolarnog svijeta - Hladnog rata i kraha SSSR-a. Svijet 21. vijeka sve više ide ka multipolarnom svijetu koji je postojao prije Prvog

svjetskog rata u kojem je postojalo nekoliko velikih sila koje se su takmičile za presudan međunarodni uticaj.

GLOBALNA MEĐUZAVISNOST I MULTIPOLARNI SVIJET 21. VIJEKA

„Potraga za mudrom vanjskom politikom mora započeti shvatanjem kako globalizacija u svojoj suštini podrazumijeva globalnu međuzavisnost“ (Brzezinski, 2004: 8).

Imali smo priliku do sada da uočimo i zaključimo da globalizacija predstavlja proces međunarodnog povezivanja naroda i zemalja koji se dešava u kontinuitetu, baziran na različitim aspektima, sa višim ili manjim intenzitetom tokom različitih faza istorije. Takođe, govorili smo i o tome kako je globalizacija proklamovana kao cilj američke spoljne politike zarad ostvarivanja američkih imperijalističkih interesa. Međutim, potrebno je i da kažemo kako je i na koji način uticala na stvaranje sistema globalne međuzavisnosti. Iako je globalizacija prisvojena od strane SAD-a nakon kraja Hladnog rata kao državna politika i način ostvarivanja američke prevlasti u svijetu, te je obilježila kraj 20. i početak 21. vijeka, kada su američka kultura i meka moć bili bez premca, procesi globalizacije, koji su doveli do sve veće ekonomske povezanosti država, stvorili su istovremeno i sistem međunarodne međuzavisnosti usljed uspona drugih zemalja, njihovog ekonomskog, privrednog i vojnog jačanja. Njihov ekonomski uspon doveo je do stvaranja većeg broja respektabilnih sila, samim tim nestanak unipolarnog svijeta i stvaranje multipolarnog okruženja, koje se zasniva na ekonomskoj, finansijskoj, ali i političkoj globalnoj međuzavisnosti. Međutim, Bacević govori o pet ideja koje su se istakle u Bušovoj, a ostale prisutne i u Klintonovoj administraciji: „Identifikacija međuzavisnosti kao dominantan realitet međunarodne politike; posvećenost globalnoj otvorenosti - globalizaciji; posvećenost slobodnoj trgovini i investicijama; vjerovanje u potrebu američke hegemonije u svijetu; odbacivanje izolacionizma u američkoj spoljnoj politici“ (Bacevich, 2002: 72). Prema tome, na osnovu navedenih ideja/ciljeva vidimo da je apsolutni imperativ američke spoljne politike: „Kontinuiran ekonomski

rast“ (Bacevich, 2002: 79) i zadržavanje statusa svjetskog hegemonu bez dozvoljavanja uspona novog izazivača. Bogatstvo i privlačnost američke meke moći krajem 20. vijeka su možda i najveći koje je svijet ikada vidio, što je, u periodu američkog trijumfalizma nakon pobjede u Hladnom ratu, učinilo SAD nosiocem procesa globalizacije. Američka meka moć i proces mundijalizacije bili su prirodni partneri. Na taj način, globalizacija je postala ekvivalentna amerikanizaciji - kao poligon i političko ideološka platforma za lakše ostvarivanje američkih državnih interesa, te interesa krupnog kapitala: „Smatra se da globalizacija u principu služi interesima SAD-a i drugih zapadnih zemalja i da je manje-više istovjetna sa amerikanizacijom“ (Giddens, 2005: 14). Pa ipak, okolnosti su se promijenile za svega nekoliko decenija. Ono što se posmatralo kao „američki mir“ ili svijet koji će biti oblikovan po modelu i vizijama vijekovnog američkog uticaja počeo je gubiti svoje temelje brže nego što se očekivalo: „Dok drugi broje nosače aviona i tako jasno stavljaju SAD na prvo mjesto, treba reći da su SAD to bile, ali monopolarni, hegemonijalni svijet je prošlost, iako to mnogi još ne razumiju“ (Elzner, 2021: 75).

SAD-u je politika globalizacije bila logičan slijed događaja, ukoliko poznajemo njenu istoriju. Nastala kao država slobodnih, mješavina različitih nacija, nije joj predstavljalo problem širiti svoj multikulturalni identitet i vrijednosti drugim nacijama i državama. Međutim, problem je ležao u činjenici da mnoge države i društva nisu bile spremne prihvatiti takve procese i karakteristike, dok su neke uz otvoreno preziranje kategorički odbacivale takve ideje. U međuvremenu, kao posljedica hegemonije i mundijalizacije, pojavili su se i mnogi ekstremistički i radikalni pokreti, što je rezultovalo usponom terorizma. Jedna od najznačajnijih rasprava oko uticaja globalizacije tiče se njenog uticaja na demokratiju. „Za globalizaciju se može reći da narušava demokratiju na dva uticajna načina. Prvo, dovodi do koncentracije ekonomske i političke moći u rukama multinacionalnih kompanija. Drugo, demokratija je dovedena u opasnost i time što brzina privrede znatno prevazilazi brzinu političke globalizacije. Dok privredna aktivnost sve manje obraća pažnju na nacionalne granice, politika se i dalje u najvećoj mjeri odvija u njihovim okvirima, a međunarodne organizacije su previše slabe da kontrolišu globalni kapitalizam“ (Giddens, 2005: 16). Na ovaj način globalizacija, pod uticajem krupnog

kapitala, nagrizi jedan od svojih/američkih najznačajnijih ideoloških izvoza - demokratiju i stavlja ju u službu i korist krupnog kapitala.

Na osnovu rečenog, zaključili smo da se proces globalizacije intenzivno počeo dešavati nakon kraja Hladnog rata. Pobjeda u istom otvorila je mogućnost SAD-u da izvrši dominaciju nad ostalim državama u unipolarnom sistemu. SAD je nametala svoje vrijednosti svijetu, sprovodeći i ostvarujući na taj način sopstvene interese. Američki predsjednik u tom periodu bio je Buš Stariji, koji je htio raditi na što širem otvaranju, jer je smatrao da je takva vrsta politike od presudnog interesa i značaja za SAD: „Vidim svijet otvorenih granica, otvorene i slobodne trgovine i na kraju, ono što je najvažnije, svijet otvorenih umova“ (Bacevich, 2002: 73). Ovakvi stavovi doveli su do stvaranja NAFTE - Sjevernoameričkog sporazuma o slobodnoj trgovini (SAD, Kanada i Meksiko). Osim toga, Buš je imao veliku ulogu u uspostavljanju Azijsko-pacifičkog ekonomsko kooperativnog foruma. Buš je smatrao da su benefiti slobodne trgovine i globalizacije ne samo ekonomski, već i politički, jer je podrazumijevao povezivanje država i njihovo zajedničko djelovanje u rješavanju mnogih problema. Međutim, postavljalo se pitanje da li se zaista može napraviti jedno zajedničko, veliko globalno tržište, koje bi bilo od ravnopravne i ravnomjerne koristi za sve, te kakvi bi bili njegovi dometi. Dosadašnja iskustva nam govore da je takva ideja i dalje jako teško ostvariva, u nekim segmentima skoro i nemoguća. Kisindžer smatra da je: „Najveća promjena u prirodi savremenih međunarodnih odnosa posljedica opšteg prihvatanja koncepta koji drži da se neka univerzalna načela mogu provesti i prisilom, bilo da je riječ o Ujedinjenim nacijama, bilo u ekstremnim slučajevima, kao što je Kosovo“ (Kisindžer, 2003: 195).

Kada govorimo o globalnoj međuzavisnosti, najviše se misli na odnos međuzavisnosti i koegzistencije SAD-a i Kine. Mnogi smatraju da će najveći izazov u 21. vijeku biti pronaći način uključivanja Kine (koja ekonomski, vojno i politički nadolazi) u međunarodnu zajednicu, koju će stabilizovati i u kojoj će proaktivno djelovati. Takođe, nema sumnje da će Kina postajati veća, jača i uticajnija, te sve dinamičniji akter međunarodnog sistema, te da bi to u konačnici moglo ugroziti međunarodni položaj i dominaciju SAD-a. Bžežinski kaže da će integrisanje Kine u međunarodni sistem ići teže nego drugih manjih država, jer će ona zahti-

jevati njegove promjene, ali i preispitivanje američke dominacije u istom (Brzezinski & Scowcroft, 2008: 113).⁷ Međutim: „Činjenica je da se globalna gravitacija i koncentracija kapitala seli na Daleki istok i da se sa tim period od šestovjekovne dominacije Zapada bliži kraju. Pa ipak, ukoliko uzmemo u obzir omjer intelekta, ekonomije, razvijenosti, infrastrukture, vojnih resursa i tehnologije, Sjeverna Amerika i Evropa zajedno i dalje mogu zadržati svjetsko vodstvo, barem još nekoliko decenija, ako ne i više. Naime, Kina se suočava sa problemima starenja stanovništva, siromaštva, nedostatka resursa, dok se Indija u budućnosti može susresti sa velikim brojem unutrašnjih etničkih problema, pogotovo ukoliko dođe do političkog buđenja i samosvjesnosti njenih naroda“ (Brzezinski & Scowcroft, 2008: 219).

Pa ipak, konstantan ekonomski rast, a samim tim političko i vojno jačanje novih sila, upućuju na skori nestanak dosadašnje dominacije i hegemonizma SAD-a, a koji je bio moguć i ostvariv kroz postojanje unipolarnog svijeta. Takav scenario nam širom otvara vrata stvaranju jednog novog multipolarnog svijeta, sa velikim brojem regionalnih sila i interesnih sfera.

Ignatius ističe i drugačiji osvrt na shvatanje odnosa SAD-a i Kine, ali i Japana. Naime, on se slaže sa tvrdnjama da, u ovom trenutku, SAD troše više nego što proizvode i da bi nastavak ekonomskog opadanja SAD-a i istovremeni ekonomski rast Kine mogao predstavljati ozbiljan problem za američki međunarodni položaj u budućnosti, pa i izgled svijeta kakvog poznajemo: „Kinezi i Japanci pokrivaju trgovinski deficit SAD-a i akumuliraju veliki dio njihovog duga. Ovo čini SAD veoma ranjivim, pogotovo ukoliko se Kinezi, u nekom slučaju, odluče za ozbiljniji i fundamentalniji konflikt sa SAD“ (Brzezinski & Scowcroft, 2008: 147). Međutim, poznavajući odnos međuzavisnosti SAD-a i Kine, koji se manifestuje kroz više od bilion dolara kineskih obveznicama u SAD-u, teško je za očekivati štetno djelovanje Kine protiv SAD-a, jer bi to istovremeno značilo štetno djelovanje protiv svojih interesa. U suštini, ovakav odnos ih čini partnerima: „Oni zavise jedni od drugih“ (Brzezinski &

⁷ Istovremeno naglašavajući da se SAD ne smije ponašati patronistički prema Kini i njenom rukovodstvu, jer se radi o narodu i državi bogate i uticajne kulture (Brzezinski & Scowcroft, 2008: 120).

Scowcroft, 2008: 148). Ne treba zaboraviti stavove Bžežinskog, koji ističe sljedeće: „Današnji saveznici SAD-a su: Evropa (koja je istovremeno i konkurencija) i nekoliko dalekoistočnih država (Japan, Južna Koreja) i nekoliko manjih država“ (Brzezinski & Scowcroft, 2008: 150). Dakle, na osnovu ove tvrdnje je lako zaključiti da su sve ostale države, po njemu, otvorena konkurencija SAD-u.

Sa posebnom pažnjom treba pratiti i posmatrati položaj Indije, te njihov odnos sa SAD-om u budućnosti. „Indija nije bila od pomoći Zapadu tokom Hladnog rata, a nisu pomogli ni tokom Avganistanskog rata. Njihov jedini cilj je da ograniče uticaj, snagu i prisustvo Pakistana u regionu (što dovodi vrlo često i Pakistance do nekih brzopletih akcija koje dodatno opterećuju odnose sa Indijom) (Brzezinski & Scowcroft, 2008: 144).⁸

Evidentno je da dolazi do uspona novih sila, pogotovo Kine i Rusije, koje prijetе da smanje i ograniče moć i uticaj SAD-a u Aziji, ali i u međunarodnom sistemu, čime bi se polako stvarao novi multipolarni svijet. SAD su skoro dvadeset godina nakon kraja Hladnog rata imale potpunu dominaciju u međunarodnim odnosima u svijetu, koji su kreirali po svojoj mjeri. U takvom unipolarnom svijetu, druge države i narodi prihvatili su vrijednosti i ciljeve SAD-a kao univerzalne, dok je proces globalizacije nametao trendove i politike koje su odgovarale njihovim interesima. Međutim, i znatno brže nego se očekivalo, usljed različitih političko - ekonomskih razloga, rastao je položaj i uticaj Kine, Rusije, Indije, Brazila i drugih mogućih opoenata američkoj politici. Iako je došlo do evidentnog smanjenja uticaja SAD-a oko određenih pitanja (Libija, Sirija), većina američkih teoretičara međunarodnih odnosa stava je da su SAD i dalje tamo gdje su bile i prije nekoliko decenija: „Mi nismo sila u opadanju. I dalje smo puni energije i optimizma, međutim, zadržavanje liderstva je ključ. U 20. vijeku Evropa je predstavljala krizno područje - izvor međunarodne nestabilnosti i na to smo se morali skoncentrisati. Azija danas predstavlja mjesto izazova, tj. mjesto dalje američke kompetentnosti ili opadanja. Međutim, naša snaga leži u

8 Bžežinski smatra da Indija ima ogromne socijalne razlike, ali su i dalje uspješniji u demokratskim standardima u odnosu na Kinu, ali i da znatno kaskaju i zaostaju za Kinom u razvijanju urbanog sektora i transportnog sistema. Drugi najveći problem Indije je nepismenost stanovništva u kojem je Indija mnogo gora od Kine, pogotovo kod žena, gdje se taj postotak kreće oko 50%. (Brzezinski & Scowcroft, 2008: 146)

našoj različitosti. Naša kultura je kultura različitosti. Imamo uticaje ljudi različitih kultura, različitih etničkih grupa i uvijek smo uspijevali da ih asimilujemo. Razlike i primjećivanje istih su manje kod nas nego u Evropi, ali u posljednje vrijeme dolazi do rasta ksenofobije u SAD-u, posebno prema imigrantima i latino zajednici, što treba da bude strano američkom narodu“ (Brzezinski & Scowcroft, 2008: 155–156). Sa druge strane, Elzner kaže: „Uspion Kine na poziciju broj jedan po mnogo čemu predstavlja sistemski izazov za Zapad, istorijski gledano, drugi ozbiljni izazov poslije SSSR-a“ (Elzner, 2021: 85).

ZAKLJUČAK

U ovome radu govorili smo o globalizaciji, njenim pojavnim, razvojnim i manifestacionim oblicima, kao i njenim posljedicama. Predstavili smo različite vrste globalizacije, te govorili o njenim uzrocima i procesima djelovanja. Imali smo priliku da pokažemo kako je globalizacija kao proces u određenom trenutku politički iskorištena od strane politički i ekonomski najmoćnije države svijeta sa kraja 20. i početka 21. vijeka, te kako je ista poslužila kao način sprovođenja i implementiranja američke spoljne politike. „Globalizacija restruktuirala, i to dubinski, naše načine života. Predvodi je Zapad, nosi snažan pečat američke političke i ekonomske moći i ima vrlo neravnomjerne posljedice“ (Giddens, 2005: 27).

Politika globalizacije iskorištena je i propagirana kao američka vrijednosna orijentacija i spoljnopolitička dogma nakon kraja Hladnog rata 1991. godine, kada je politika obuzdavanja, usmjerena prema SSSR-u u bipolarnom svijetu, zamijenjena politikom globalizacije u unipolarnom svijetu. Ustvari, uočili smo da je politika globalizacije u suštini predstavljala širenje američke ideologije i ciljeva pod uticajem meke, ali vrlo često i tvrde moći, te da se pod plaštom unificirane vizije svijeta ustvari promovisala američka vizija istog. Takva vrsta politike, kao i sankcionisanje neistomišljenika - drugih suverenih država, stvaralo je od američke politike globalizacije - politiku hegemonizma, koja je podrazumijevala širenje američkih interesa i po cijenu oružanih sukoba i intervencija širom svijeta, do čega je na kraju i dolazilo. Time je globalizacija, tj. takva vrsta američke politike i zagovaranja, dobijala mnoge i žestoke protiv-

nike širom svijeta, čime je, u velikoj mjeri, uticala na pojavu i razvoj globalne terorističke prijetnje u 21. vijeku.

Dakle, potrebno je reći da su tradicionalni problemi i izazovi moći i geopolitike i dalje prisutni u savremenom svijetu. Po prvi put u historiji čitav svijet je politički aktivan i to je rezultat Francuske revolucije, čije ideje i vrijednosti su se širile Evropom i Azijom i u kasnom 19. i kroz 20. vijek. Ideje su postale globalne. Najveći problemi ljudske historije bili su ratovi i borba za preživljavanje, ali i istrebljenje: jermenski genocid, Holokaust i mnogi drugi primjeri. Međutim, i pored ovih iskustava u prošlosti, i danas se stvaraju netolerancije na globalnom nivou, netrpeljivosti prema različitostima i velike razlike i nejednakosti u standardu života među narodima. Ove podjele stvaraju ksenofobičnost, rasizam, migracije, klimatske promjene, itd. Prema tome, postavlja se pitanje na koji način će se manifestovati ovakva vrsta segregacije i u kom pravcu bi se međunarodni poredak i odnosi mogli kretati u budućnosti. „Nejednakosti među bogatima i siromašnima nastavljaju rasti, a prvenstvena odgovornost leži na globalizaciji“ (Giddens, 2005: 14). Potrebno je podsjetiti se, kao upozorenje i opomenu, da je period velikih podjela, nejednakosti i nepravdi prethodio svim velikim i svjetskim sukobima i ratovima.

Međutim, ono što je činjenica o kojoj smo takođe govorili jeste promjena odnosa moći u 21. vijeku u odnosu na kraj prošlog vijeka - kada su SAD bile neprikosnoveni politička, vojna i ekonomska sila. Samim tim, postavlja se pitanje na koji će se način u budućnosti manifestovati politika globalizacije, te da li će doći do stvaranja novog multipolarnog međunarodnog sistema u kom će odsudnu ulogu imati više sila, ili će međunarodne okolnosti i historija stvoriti neku novu supersilu koja će postati novi protagonista globalizacijskih procesa?! „Globalizacija je loše vođena. Negativni ishodi nisu bili neizbježni, oni su rezultat politika. Pravila upravljanja globalizacijom su djelimično kriva, nepravedna su prema zemljama u razvoju i dozvolila su slobodne tokove kapitala koji su imali destabilizirajući uticaj. Ali čak i sa takvim pravilima, trebalo je da razvijene zemlje spriječe ono što se dogodilo, a ne da toliko mnogo zemalja u razvoju, kao i razvijenih zemalja, završi među gubitnicima globalizacije. Globalizacija, da je dobro vođena, mogla je koristiti svima“ (Giddens, 2005: 15).

LITERATURA

1. Bacevich, A. (2002). *American Empire - The Realities and Consequences of U.S. Diplomacy*. Harvard University Press.
2. Brzezinski, Z. (2004). *Američki izbor - Globalna dominacija ili globalno vodstvo*. CID.
3. Brzezinski, Z., & Scowcroft, B. (2008). *America and the World - Conversations on the Future of American Foreign Policy*. Basic Books.
4. Elzner, V. (2021). *Kineski vijek - rađanje nove svjetske velesile*. Laguna.
5. Fukujama, F. (1997). *Kraj istorije i posljednji čovjek*. CID.
6. Ganzer, D. (2021). *Imperija SAD - Beskrupulozna svetska sila*. Laguna.
7. Giddens, A. (2005). *Odbjegli svijet - kako globalizacija oblikuje naše živote*. Diskrepancija.
8. Mićović, V. (2001). *Globalizacija i novi svetski poredak*. Čigoja štampa.
9. Štiglic, Dž. (2018). *Globalizacija i njene protivrečnosti - antiglobalizacija u Trampovoj eri*. Miba Books.
10. Wittkopf, E., Jones, C., & Kegley, C. (2008). *American Foreign Policy - Pattern and Process*. Thomson Higher Education.
11. Kecmanović, N. (2005). *Dometi Demokratije*. Čigoja.
12. Kisindžer, H. (2003). *Treba li Amerika vanjsku politiku - prema diplomatiji za 21. vijek*. Centar za međunarodne studije.
13. Klajn, N. (2008). *Doktrina šoka - uspon kapitalizma katastrofe*. Posebna izdanja.
14. Lape, F., Kolins, Dž., & Roset, P. (2005). *Dvanaest mitova o gladi u svetu*. Clio.
15. Mander, Dž., & Goldsmit, E. (2003). *Globalizacija - argumenti protiv*. Clio.
16. Naj, Dž. (2006). *Kako razumeti međunarodne sukobe*. Stubovi kulture.
17. Hejvud, E. (2004). *Politika*. Klio.
18. Čenić, G. (2010). *Međunarodni ekonomski odnosi*. Grafomark.

Rad primljen: 18.01.2024.

Rad odobren: 11. 7. 2024.